

անունն ոտանաւորը որ իւր իսկ գրածն է, կրնանք
լսել թէ ամենէն պարզն ու գեղջղուն է, բայց
ի՛նչ սիրտ գրած է անոր մէջ Ռուսիեանն, ի՛նչ
ոգի, որով սերունդներ գրգռած է նա եւ պիտի
գրգռէ զեւ փափաք տալով որպէս զի ամէն Հայ

8-ኛው ጥቅምት 1994 ዓ.ም. ለፌዴራል ፍትሕ ሚኒስቴር ለሚሰጠው ምረቃ ምርመራ ማስቀመጥ ማድረግ፡-

Ռուսիեանեի տաղերն այսչափ չեն սակայն՝
 ունի նա դեռ շատ ուրիշ ասանաւորներ ինքեան-
 գիյի եւ թարգմանութիւն, որոնք ո՛վ գիտէ որո՞ւ
 բով իր մենա ցոյցով։ Փափագելի է որ անհա-
 պ լոյս տեսնան, եւ մեզն ունեանք ամբողջա-
 պէս բանաստեղծ բժշկիս բոլոր տոսնաւորները։

Սպասելով այդ ցանկալի ժամուն, ես առ
 այժմ խոնարհաբար մտադրած եմ, վերադնել
 անոր շիրիմը, նոր կոծող մը, կանգնել անոր
 համար արձանագրելով հոն իրեն համար ու-
 նեգած բոլոր գագաղուներս։

Նա հասպետ Ռուսինեան
Կեծ պարծանք Հայութեան,
Սա բժիշկ գիտնական
Հաքներգու եղական.
Բարերար իւր Ազգին
Կենսատու Հայ լեզուին.
Առ յաւէտ գոյութեան
Արժանի՝ Է օրհնութեան:

4.

Գ Ո Կ Տ . Ը Ն Տ Ո Ն Ը Ր Ը Կ Ե Ը Ն

Մարդու կենաց գեղեցիկը ակնյառաակ կը
մնաս եթէ ժամանակին ի գիր չաւանդին՝ որոնք
կրնան իրենց ուրախակն եւ շինիչ գործեր ունե-
նալ, մանաւանդ երբ ինդերք օրինակելի անձանց
վրայ շքին։ Այլ աւանդ՝ որ յաճախակի տիրու-
նէ, որուն դառն ճաշակը կու տայ Հետեւեալ
նկարագիրը։

Աբգիկանն ծնաւ ի Կոստանդնուպոլսի 1857
Եպրաքսէ Պաքլէան եւ Պողոս Ճեղքացմէ: Իր նախ-
նական ուսմանը Վննեակոյ Միխիմ արեանց Բե-
րաշի դպրոցը կատարելով՝ 1871-ին Կայսերական-
բժշկական վարժարանը կը մտնէ եւ 23 տարե-
կան Հասանի մէջ բժշիշկ-դրաբուժի վկայականը
կը ստանայ: Իր արուեստին առաջին տարիները
նուիրեց սիրելի Ազգին երկար ստան ձրի հա-
ւայելով Ս. Թակիր ազգային Հիւանդանոցը
իբրեւ օժանդակ Հանգուցեց Դոմէր. Եօլսէի
հուրիճանին: Բաց սակէ՛ կը դարձնէր նաեւ աւ-

խորհրդի ո՛ր եւ է աղքատ հիւանդ, որով «անար-
ծաթ բժշկ», մակդիրին արժանացած եւ ամեն
զատակարգի սիրելի եղած էր իր ազնիւ, զգամ
եւ հեղափոխույր բնութեանս, ինչպէս իր գի-
մագիտեմէն մեւ կ'արտայայտեն: 1888ին կ'եր-
թայ ինկէկէօ իւրեւ զտիւշ 2րդ լիւի հանքային
ընդ»՝ ի գիմաց ժօրժ Տէլլա Սուսա ֆայիշ Ժա-
շայի, որ նոյն հանքաղբիւրին մեծապաճառն ու-
նէր Օսմանեան կառուցարարութենէ: Մահուրն
երեք տարի առաջ բժշկէ կարգուած էր նաեւ
ինկէկէօյ թաղապետութեան:

Այլազգի երիտասարդ մը հաղիւ թէ 20) տարեկան, անւամբ Մուսթաֆա եւ որդի Օ-թմազպիր Էփենտիի՝ 1902 Սեպտեմբեր 30ին Նիկիոսն ղէմ կու գայ հրաւիրել զԳրուհ. Արականն իւր հիւանդ հայրը գարմանելու։ Լսելով տան սպասաւորէն անոր բացակայու-թիւնը՝ կը խնդրէ անմիջապէս կոչել զայն, որ կը գտնուէր մերձակայ գեղարանը, սեփականութիւն Դոկտորին։ Սպասաւորը տան մէջ իր տիրուհւոյն միայնութիւնը գիտնալով՝ թէ եւս կը գտնուի Նի-կիոսին, բայց հրաւիրողին սպառնալացք վրայ՝ կը ստիպուի կատարել անոր խնդրիքը։ Հազիւ թէ կը մեկնի սպասաւորը, այլազգին կ'ուզէ թռնա-բարել Արականի բոլոր, որ գտնուողարկի սե-նեկաներէն միոյն մէջ կը գտնուէր։ Դեռանա-րորդը լուսին²¹։ Հոխիսիմեան արիւտ թեմամբ բաւական տունն մարտաբնէն ետքը՝ վայրկեան մը համակերպող կը ցուցունէ, որով կը յաջողի հերարձակ տունէն դուրս փախչել։ Քանի մը քայլ անդին կը զինուորէ իր եղբայրը, որ ա-նձապարտած տուն կու գար. թերեւոք գուշակե-լով յերգանքը տարիքը սպասաւորին պատմու-թիւնէն։ Արականն շնչապառա ձայնով եւ կիս-կոտուր բառերով՝ երբ կը սրտապնդէր իր սարսա-փահար բոլոր, ահա կը տեսնէ զայլազգին որ տունէն գուրս կ'ենլէ եւ ի փախուստ կը գիւմ, այն տեսնէ Արականն պոռալով վկայութեան կը կոչէ բոլոր զղայակները, որ պատուհաններուն առջեւ բարձրացած էին եղբիւրն աղջկան սրտա-փոշիկ աղաղակին վրայ։ Այս որ կը թա փախու-տական շարագործը, անմիջապէս ետ կը դառ-նայ, որ Գուգիս կառավարութեան պիտի մատ-նես, ըսելով՝ Արականի վրայ կը յարձակին, ձախ թեւէն եւ քանկին վրայ դաշոյնի կրկին հարուած կու տայ եւ կիսամեռ գետնիդ կը տա-

1 Այս օւրը ձմեռը իր բշկական ուժը կը կորսանցնէ, եւ Մայիսին վերստանալով՝ կը պահէ զայն մինչեւ Օգոստոսը։

2 Ուարապրոզս այս գեպքը նոյն իսկ յարձակում կրող ազգկան բերնէն յառէ է։

բածէ զայն, որ երկու օր ետքը հոգին կ'աւանդէ: Մարդասպանը 15 օրէն կը ձերբակալուի շրջակայ գիւղօրէից մէջ. իսկ Աբակեանի դիակնուցեալ մարմինը իր անմխիթար քրոջ կողմանէ կառօք կը ղրկուի 6 Ժամ

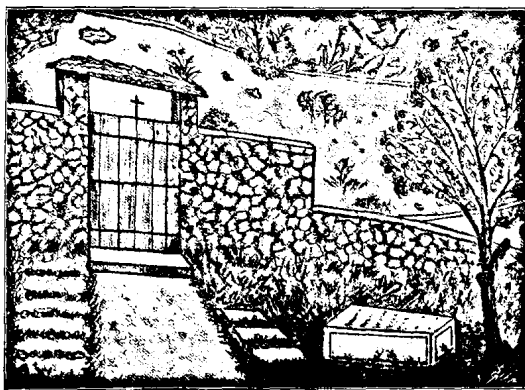
Աստի շիրմիս ննջէ ի քուն հանգստեան Ողբացեալն Տօթեօր Անտոն Աբակեան ԲԺԻԶ Թաղապետութեան Իննէկէօրի Եւ զտիշ հանքային ջրոյն ի Զիթի

հետու Բիւթանիոյ գլխաւոր քաղաքն՝ ի Պրուսա, ուր հոգեհանգստեան պաշտօնիւ կը թաղուի. վստն զի Իննէկէօրի մէջ ոչ ազգային կաթողիկէ եկեղեցի ունիք եւ ոչ քահանայ, Հանգուցելոյն խնամքներէն Թաշճեան Ախաբ Իֆէնտի՝ որ վաճառականական գործով Պրուսա կը գտնուէր այն պահուն՝ յուղարկաւ որովհետեւ առաջ թշկական դիպղնութիւն մ'ուսկատարել կու տայ տեղւոյն թաղապետութեան բժիշկներուն, որոնք կը տեղեկագրեն կառավարութեան՝ թէ հանգուցեալը մահուան ենթարկուած է դաշնին հարուածներէն, հակառակ Իննէկէօրի տեղեկագրոյն որ կ'ըսէր թէ մեռած է անձամբ ինքզինքը դարմանելով՝ սխալ սպեղանի մը գործածելէն: Հանգուցելոյն սպազեցեաց քրոջ հետ՝ ելքայրը կոմիտաս Իֆէնտին՝ որ ցաւալի դէպքին վրայ

Գահիրէն թռած եկած էր ի Պրուսա, կը փութայ ողբացեալ հարազատին վրայ տապանաքար մը դնելու: Պատկերիս մէջ տեսնուած մեծ տապանաքարին վրայ հետեւեալ վերտառութիւնը կը կարգանք, որուն օրինակը ստորագրողս այս տարի Մայիսի մէջ տեղւոյն վրայ ստացած է հանդերձ առաջնկայ պատկերներով:

ԴՈՎՏՈՐ ԱՆՏՈՆ ԱԲԱԿԵԱՆ

ՇԻՐՈՄ ԴՐ. ԱԲԱԿԵԱՆԻ

Աջնուաղարմ՝ Ժիր եւ ճարտար յարուեստին քաղցրաբարոյ ի ճիշմ տիոց անդամին Ծննդեամբ գօլով կոստանդնուպոլսեցի ի քառասուն եւ հինգ ամաց հասակի Անդ Իննէկէօլ սպանաւ մահուամբ սգալի ի ձեռն վայրագ մի մարդակերպ գաղանի Դառնականի իւրայնոցն ի մորմաքանս Որք վստն հոգւոյն խնդրեն զայցելուին մաղթանս Ծնեալ՝ ի 13 Հոկտեմբեր 1857: Վախճանեալ յ30 Սեպտեմբեր 1902:

Այս տապանաքարին վրայ կենցայ խաչ մըն ալ կանգնուած էր, ինչպէս

յայտնի կը տեսնուի ազուցման տեղերէն, զոր թշնամի ձեռք մը մերձակայ ձորոյն մէջ գլորած է, եւ տեղւոյն յարգոյ քահանաները հոգացած են Աստուծոյ արանը փոխադրել զայն: Պրուսայի ամէն հասարակութեանց գերեզմանատունները քաղաքէն հեռու են եւ կը գտնուին Ողիմպոսի լեռանց փեղկին վրայ, ուր է նաեւ մեր տեղւոյն հասարակութեան գերեզման: Այս գերեզման առաջին հայերն ալ ըստ վաղեմի սովորութեան իշխանական Հայոց գերեզմանատունը կը թաղէին իրենց ննջեցեալները:

պոսի լեռանց փեղկին վրայ, ուր է նաեւ մեր տեղւոյն հասարակութեան գերեզման, եւ հազիւ 2000 կանգուն տարածութիւն ունին: Այս գերեզման առաջին հայերն ալ ըստ վաղեմի սովորութեան իշխանական Հայոց գերեզմանատունը կը թաղէին իրենց ննջեցեալները:

գնուած գետին յատակաձեւը գրծել եռանկիւն է, որուն սուր անկեան հակընդդէմ կողմը միայն դուռով հանդերձ կոշտ պատ մը շինուած է, մնացած երկու կողմերը բարձրովն բաց են. հեղեղատ մը միայն կը ընդպատուէ զայն, որ անցորդին ոչինչ կամ նուազ գժուարութիւն կուտայ ներս մտնելու: Ըստ այսմ գերեզմանատուն բնականէն զատ չունի ի եւ է արհեստական յարգարանք: Հ. ՆՍԱՅԱՅ Վ. ՍՐԴՊԵՍՆ Միլանի Անտոնեան:

ԿՈՂՈՏ

(ԸՐՐԱՌՈՒՄԻՆ Ե՝ ՎԵՆԷ)

Ս. ՅԻՍԵՏՈՒՆԻՆԻ ՊԵՏԱՐԻՍԻՆԻ (1719):

Գթութեամբն Աստուծոյ մէջ նուստտ ծառայութեամբն Գրիգոր եւ Եաննէս պատուարը Սուրբ Աւետարանին զինի վիճանանցման (1705) երջանկազգեցի, քննազգեցի, առաքինստի եւ առաքելաշառքի հօր մերոյ Տեառն Վարդանայ աստուածաբանութեան քաղաքագետի եւ տիեզերաբար վարդապետի, հոգմալարմամբ իբրեւ եղեալ տարաբեցիկ ի բնիկ գեղեցկապարզ, արքիտատարտա, Նշառնաւոր, բարձրագոյնագետ, մշէն ճախարհի մերմէ, որ է չարորդ ճախի հայոց եւ գաւառի իւրջ, ի տեղին Սուլայ յոր, կերտեալ է բզնէայն Արքուռն Նեայ, որ անպնեղալ կոչել Բաղըն:

Ի Բաղնայ այժմ Պիկիւն Ռամբրին ստուգարանուան է իբր պաշտ էլ: Պատ է քաղաքն Բաղն, պաշտ անեւ, դասու էՆՂ. (Ճառագող հասար. Ա. 1860—1861 էժ 309): Ինճինեան կը հասնի թէ «այս քաղաքուան թիւն քնմարտ իցէ, պարտ է ընկն գէթ ի թ. դարուն, որովհետեւ թափմն Արքուռն կը յիշատակի Բաղնը:

Բայց լսա հասանալու է որ Բաղնը նոյն ըլլայ Սուլայ յորին հետ: Բաղնըքի մինչեւ հիմայ Բալ կ'ընէ ժայռի ահագին կտորներու Բալ կամ Բալ, որքան, միւսնոյն նշանակութիւնը ունի:

Սալ բառն ալ նոյն է Բալ — Բալ է հետ. սա տարբերութեամբ որ Սալ փոքր քարերու կը գործածուի. եւ որքան Սալ շատ գործածակու է. Սալապոր, Վանի վանքերէն մէկը, այսպէս փոխան է, որովհետեւ Բալով (— Խաւըր քարերով) շինուած է, յանուն Ս. Ղուստապոր: Թերեւս Բալորդոս — Բալազգ գաւառ եւսլըն Բալնէ անանցած կամ բարդուած են: Ի Բալնը Սալն, սալաբար, սալապատակ: [Այնքանով թրքերէնէն մէջ մնացած է Սալ բառը: Այնքանպէս սալ, սակայն, միակտոր բաժն շինուած հնձան մ'է. ընդհանրապէս ուղղանկէւ թառակով ձեւով (մեծութիւն 1,5X1, տեղի կամ նուազ) եւ 25 կամ 30 սանդղակոր փորուածքով: Հասանաբար նախնիք Սալերու կամ Բալերու այս տեղը անուանած ըլլած Սալաւոր կամ Սալնոյն: Եւ սառազի Բաղնէ բաղնիք եւ սալերու Բալաւոր մ'է (Հմմտ. Բիւզնդիստիկ թիւ 1141. իմ յօդուածը): Բալիւ լսած եմ որ ստորեկեթով ալ ստուգարանուան է պարզել նշանակութեամբ: Բայց ստորեկեթն նկատմամբ ձեռնհաս չեմ բան մ'ընտել: Խոյն — Սալնիք: Ինճինեան (Գրիգոր. Սալա. Մասն. Առաջին, հասար. Ա. էժ 201) «այս, ի հիմա իմ խոյն Գրիգ. Սալայն ժու էր Ս. Բալան թափման Բաղնընը»:

Հայերէնով պնդողն ստուգարանութիւն մ'ըրբով ալ հասանակն ըլլայ, գեա Բալն հիւ թառնի կեղծ, — Եւ, կը մնայ միջին մէջ:

Ի այն աստուածապաշտ քաղաքին շինեալ է Վիտանիւ բլրով գաւաթման աստուածաբանութեան, երկնաքաղաքի առաքատ, խորհրդարան խորան եւ շնորհարարի տաճար՝ յանուն հիւսնալ Սրբին Եովհաննու Կարապետին: Սահմանաւորեալ արեգակնածաղ կողմանին զարմանահրաշ աղբարկիւր կարկառահարի եւ ծաղկապանդմ փոքր պարտիզնէ: Իսկ յարեւմուտն՝ ծիծաղանաւալ, երկարաշու, վիճաբուռի յարեւիթայի գետով եւ թիւիւնէթիւ հեղաքայլ առուի՝ ուրդարաղացեալ առհարաւով: Գեղարեւալ ծառատնիկը պողաւտիւր, իսկ ի հիւսիսոյ առ. մուսն արեւու եւ բարձրաբերձ տաճիք քրիստոնէից՝ հպարտեալ շիրիլիք հաւատացեալ ննջեցեղոյ:

Ջաղն Սուրբ վանքս մեծանան, ի հիմանէ նորակաւեալ կրիկն արտառաշ, կրամած, խաշակաւ Կաթողիկէի եւ Բախառես բնակարանիք, — լիւրդալիս քրիստոնէի զարմանալիս զարմանալիս զարմանալիս, երկնայնական զգեստիւր եւ բնական անթերի իրօք եւ պիտոյիք զարդարեալ պակեայ Տէր Վարդապետ, գերնտիք հայրս մեր վերոգրեալ է:

Հ. Ե. Յաղնէ՝ «անորոշ բառ մնէ է, կ'ընէ Բաղնէ համար. իսկ Պրիւ. Հիւրքման, որուն կարծիքը հարցոյ Հ. Թ. Կետիկեան, երբեք չհասնիք հայերէն ստուգարանութեան, եւ նոյն իսկ լինողները Սալ — Բալ բառերու նշանակութիւնը Պրիւրիք քարաւով, հիմանելով առ իրողութեան վրայ թէ «հին հայերէնը չառաք, աշխարհաբար մէջ միշտ չէ մնայ եւ արդի հայերէնէն մէջ ալ չէ, Լ. Կաննիկն լըլըլը, իսկ ընդարեւած ասան, կ'ընէ, «արգեղք Բալիւ խոյն—կամ ալ—նէ նշանակելու է: Առ այժմ, կը յարէ Պրիւ. Հիւրքման, այս բառը անմիջեղի կը մնայ եւ թերեւս հայկական ծագումն ալ չունի»:

Ի Վիտանիւ բլրով գեղեցիկ թաղարանութեամբ կը հասկընէ այն ժայռոտ տեղը որուն վրայ շինուած է Սմարտ: Եովհաննէ Սրբին թիւք արողաններէն մէկն ալ է Սալորդի (— Սմարտի որդի): Ջաղնարեւի եւ Երեւանիքի որդի. Երեւանիքի որ «ամուսն կոչեցեալ» էր իր ծերու թեման մէջ առնորա Եովհաննէ (Պրիւրա Ս.) եւ արեւմտեան ծախարիւրը վերառ. Երեւանիքի ժայռէն — Սալորդի աղաւաղմով (դրամականութեամբ) եղած է Սալորդ կամ Սալորդի:

Ի Երեւանիքի տարեկան կողմը Երեւանապաշտ քաղաքի պարտեց, Բաղնարեւու պարտեց մ'է հիմայ: Ճիւղ Սմարտի արեւելեան կողմը վանքի կից եւ քան զիրեւով: Արեւելեան, որ ստուերուն տանին եւ, հարաւակայ պողոտայի կը զատուի պարտեցին:

Ի Երեւան, որ Սմարտու Ռեւմանեան կողմէն, լինաներէն կը բնի կու զայ եւ վանքի հարաւային կողմը Երեւանի թիւքիքի, հարաւային Ռեւման ուղղութեամբ կ'ընկնայ մինչեւ Տիգրիս, կ'ընալ իւրեւելեան, իւրեւելեան—Երեւան: Ըստ թրքաց Սմարտ Երեւան, ընդհանուր անունով զիլիս—սաղաք (սաղաքիքիւ): Երեւան, ինչի պատճառով մ'է, որք անուանակ մը գտանոն են զանոց վանքի առնելէն սկսելով, որ վանքին (Սմարտի) եւ այլ նաւաքները գործընէ լրան սիրուն եւ վանքին լողացքին դրաման տեղը իւրեւելով գետի եւ զինքը գործընող փառկին մէջ տեղ, Սմարտի հարաւային արեւմտեան կողմը:

Ի վանքին հիւսնային արեւմտեան կողմը կցուած է հայոց գերեզմանատունը, իսկ տունները հիւսնայ եւ հիւսնային արեւմտեան ուղղութեամբ:

Ի Սմարտ, զոր փրկուեցին Վարդան Վրդ. 1697ին, իր վարդապետը գեղեցիկութեամբ: Երեւանը միայն կը պահէ: